

3. *Козлова Л. В.* Основы реабилитации / Л. В. Козлова, С. А. Козлов, Л. А. Смененко — Ростов н/Д.: Феникс, 2003. — 480 с. — Серия «Учебники, учебные пособия».—

4. *Кукса В.* Сутність фізичної реабілітації / В. Кукса // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2001. — № 1. — С. 46–51.

5. *Лянной Ю.* Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації за рахунок вивчення новітніх реабілітаційних технологій у відновленні спортсменів високого класу / Ю. Лянной // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фізичної культури та спорту.— Вип. 10. — Львів : НВФ «Українські технології», 2006. — Т. 3. — С. 325–332.

6. *Марченко О. К.* Фізична реабілітація хворих із травмами та захворюваннями нервової системи : навч. посібник / О. К. Марченко. — К. : Олімп. літ-ра, 2006. — 196 с.

7. *Мухін В. М.* Фізична реабілітація: навч. посіб.— Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К. : Олімп. літ-ра, 2005. — 472 с.

8. *Пархотик И. И.* Физическая реабилитация при травмах верхних конечностей / И. И. Пархотик. — К. : Олимп. лит-ра, 2007. — 280 с.

9. *Физическая реабилитация* / под общ. ред. проф. С. Н. Попова. — Изд. 3-е. — Ростов н/Д.: Феникс, 2005. — 608 с.

УДК 376:378.85

Н. І Гігун,
кандидат філософських наук, доцент,
Н. О. Белікова,
кандидат біологічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАБІЛІТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті здійснено аналіз соціально-педагогічних умов реабілітації студентів з особливими потребами. Увага зосереджена на особливостях їх інтеграції в освітнє середовище та системі супроводу цих студентів у Луцькому інституті розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Ключові слова: реабілітація, студент з особливими потребами, інтеграція, модель супроводу, соціальна адаптація.

Постановка проблеми. Нещодавно Україна приєдналася до Конвенції ООН про права інвалідів, що спрямована на повне забезпечення всіх прав та свобод людей з інвалідністю і, що дуже важливо,

на попередження всіх форм дискримінації стосовно інвалідів. Держави, які ратифікували Конвенцію, зобов'язані привести своє національне законодавство у відповідність з міжнародними стандартами. А відтак для України — як незалежної демократичної держави — особливого значення набуває розв'язання низки невідкладних соціальних проблем, що стосуються людей з особливими потребами.

На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої населення з інвалідністю протягом тривалого часу залишалося соціально незахищеним і навіть певною мірою ізольованим від соціуму, а відкрите обговорення проблем стосовно інвалідності було непопулярним у суспільстві. Нині в Україні сталися неабиякі зміни: соціальне забезпечення, навчання та соціальна робота з особами, котрі мають інвалідність, базуються на необхідності забезпечення їм рівних можливостей у реалізації прав і свобод у всіх сферах життя суспільства.

Мета статті — висвітлення соціально-педагогічних умов реабілітації студентів з особливими потребами під час навчання у Луцькому інституті розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом однією з найбільш дискусійних проблем освіти молоді з особливими потребами є, безумовно, інтеграція. Під *інтеграцією* розуміється залучення інвалідів у суспільство як повноправних його членів, які беруть активну участь у всіх сферах життєдіяльності. Наука визначає різні шляхи інтеграції — як навчання з корекційним напрямом, професійною підготовкою, так і виховання, спрямоване на освоєння інвалідами культурних і духовних цінностей, а також організація їхньої активної участі в усіх сферах життєдіяльності. [3, 46]. Інтегрована форма навчання у ВНЗ передбачає спільне навчання студентів з обмеженими можливостями з іншими студентами. Така форма навчання визнає за людьми з інвалідністю рівні права на отримання освіти і передбачає здійснення політики рівних можливостей. Навчання та виховання студентів з інвалідністю здійснюються в інтегрованих групах, які можуть розглядатись як певне мікросередовище.

Матеріали публікацій зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема П. Еванса, Л. Неймана, Р. Немова, М. Певзнера, Р. Боскиса, Н. Шматко, Т. Пелимської, Б. Преображенського, І. Чані, дають підставу говорити про проблеми розвитку фахової освіти, про подібні тенденції

розвитку, про однакові сумніви, про схожі моделі інтегрованого навчання, але про різні умови їх застосування як за кордоном, так і в Україні. Вчених хвилюють проблеми інтегрованого навчання дітей із важким ступенем порушень, проблема структури занять у інтегрованому навчанні і роль педагога на цих заняттях, проблема соціального прийняття інтегрованих дітей та ін.

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зважаючи на вступ України в єдиний європейський освітній простір, постає потреба в удосконаленні механізму задоволення освітніх потреб осіб з особливими потребами. У п. 5 статті 24 Конвенції про права інвалідів сказано: «Держави-учасниці забезпечують, щоб люди з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання... без дискримінації і нарівні із іншими» [6, 22]. Міністерство освіти і науки активно впроваджує міжнародні практики для якісного реформування освіти в цьому напрямі. Зокрема, 5 листопада 2008 року в Міністерстві освіти і науки України відбулось спільне засідання Ради з питань освіти інвалідів при МОН, Мінпраці і Координаційної ради з питань підготовки та проведення експерименту щодо організацій інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації. Сьогодні в експерименті беруть участь 9 навчальних закладів; зокрема й Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Луцький інститут розвитку людини як структурний підрозділ Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» — єдиний вищий навчальний заклад інтегрованого типу, відкритий для молоді неоднакового рівня підготовки, диференційованих соціальних можливостей і різного стану здоров'я, який добровільно взяв на себе місію вчити людей з особливими потребами. В інституті накопичено унікальний досвід організації навчально-виховного процесу молоді з функціональними обмеженнями в інтегрованих групах (у загальному студентському потоці), в яких навчається 153 студенти з інвалідністю. Широкий спектр спеціальностей Луцького інституту розвитку людини надає їм можливість самовизначення та самореалізації залежно від індивідуальних здібностей і потреб. І число «особливих» студентів, які прагнуть здобути вищу освіту, з кожним роком зростає.

Для реалізації соціальної моделі освіти інвалідів в інституті дотримано дві умови. *По-перше*, впроваджено інтеграційні моделі

навчання інвалідів на всіх етапах їх навчання та виховання. *По-друге*, створено діючу модель супроводу процесу навчання інвалідів та їх інтеграції у суспільство. Створення певних соціально-педагогічних умов реабілітації означеного контингенту студентів під час навчання та оволодіння професією можливе завдяки діяльності Відділення реабілітаційного супроводу навчання, у складі якого скоординовано працюють спеціалісти різного профілю: лікарі, педагоги, психологи, соціальні працівники і реабілітологи.

Важливим є той факт, що підготовка соціальних працівників ведеться безпосередньо в Луцькому інституті розвитку людини Університету «Україна». Підготовку фахівців, які здатні забезпечити надання соціальних послуг у соціальній сфері, здійснює кафедра соціальної роботи, *мета* діяльності якої — підготовка висококваліфікованих фахівців шляхом впровадження інноваційних моделей, прикладних методик із надання соціальних послуг. До складу кафедри входять кандидати наук, доценти та фахівці-практики з соціальної роботи, які є тренерами фахівців із соціальної роботи, мають значний досвід участі у благодійних фондах і проєктах.

Повертаючись до роботи Відділення реабілітаційного супроводу навчання, яке функціонує в інституті, слід зауважити, що мета діяльності відділення — створення в інституті цілісної системи медичної, соціальної та професійної реабілітації осіб з особливими потребами на період навчання, а також після його закінчення.

Зрозуміло, що в кожного студента з інвалідністю є певні особливості й обмеження, що ускладнюють навчання. Для роботи з такими людьми потрібно впроваджувати у навчально-виховний процес спеціальні методи, педагогічні технології й адаптаційні технічні засоби. Як правило, такі студенти дуже допитливі й старанні, але мають певні проблеми: прогалини у знаннях, підвищену втомлюваність, замкненість, низьку самооцінку, вразливість. При цьому для них не можна уповільнювати темп навчання або зменшувати кількість пар, адже це знижує якість фахової підготовки. Тому і впроваджується система супроводу їх навчання, всебічної психолого-соціальної допомоги та підтримки.

Зусилля педагогів передусім спрямовуються на створення комфортних умов, сприятливого психологічного клімату в інтегрованих навчальних групах, організацію гуманістичних взаємин, забезпечення оптимального режиму навчання, праці, дозвілля та відпочинку

студентів інституту. Причому створення рівних можливостей досягається завдяки впровадженню особистісно орієнтованого навчання, розвивального навчання і педагогіки співробітництва.

Маючи вже певний досвід поведінки в колективі, де навчаються студенти з особливими потребами, здорові студенти зазначають, що успіх інтеграції інвалідів більшою мірою залежить від соціального середовища, в якому вони перебувають. Процес адаптації є взаємозумовленим, тому не тільки інваліди повинні розвивати в собі якості соціалізованої особистості, активно включатись у життя групи, колективу, але й група повинна пройти шлях адаптації до особливих потреб інваліда у навчанні, з розумінням сприймати його становище, виявляти активну життєву позицію, включатися в інтеграційні процеси. Навчально-виховний процес повинен розглядати особистість як фокус системи соціально-педагогічного впливу, як початковий і кінцевий пункти багатогранного процесу соціалізації.

У свою чергу, студенти з інвалідністю відмічають, що люди, які мають особливі потреби, не відчувають себе неповноцінними, а навпаки, в умовах університетської освіти розкриваються як особистості. І, як приклад, наші студенти по-різному реалізують свій життєвий потенціал. В інституті підготовлено чимало студентів-інвалідів, які гідно представляють Україну на міжнародній спортивній арені. Серед них 22 неповносправні спортсмени займаються паралімпійськими видами спорту, зокрема, це два чемпіони та два призери паралімпійських, один чемпіон дефлімпійських ігор, два чемпіони та один призер світу, два чемпіони Європи, дев'ять чемпіонів України. Такі досягнення є результатом співпраці з Центром інвалідного спорту Волині, а також пов'язані з високим рівнем організації навчально-тренувального процесу та якісною матеріально-технічною базою вузу.

На початку навчання студентів з інвалідністю спостерігається не така оптимістична ситуація. Результати соціологічного дослідження свідчать, що у студентів під час первинного обстеження поряд із заниженою самооцінкою соціальної сфери та соціально-економічного аспекту якості життя були занижені адаптивні та особистісні характеристики. Саме ці відхилення дали підстави вважати, що процес соціально-психологічної адаптації студентів з особливими потребами гальмується емоційним дискомфортом, зумовленим передусім несформованістю вміння довіряти незнайомим людям та недостатньою сформованістю образу особистісного «Я».

Показники успішності навчання після завершення першого семестру демонстрували значне переважання кількості студентів із задовільною успішністю. Врахування психологічних, соціальних, фізіологічних і педагогічних показників готовності студентів з особливими потребами до навчання у ВНЗ дало змогу сформулювати і впровадити систему основних дій в їх реабілітації, для реалізації яких повинні дотримуватись такі передумови:

- організація навчального процесу, що має відповідати функціональним можливостям студентів з особливими потребами;
- активне включення цих студентів у міжособистісні відносини в студентському середовищі;
- доступність інформації (бібліотека, мережа Інтернет);
- розвиток їх творчої активності та професійної самореалізації;
- застосування комплексу оздоровчих заходів.

Щодо реалізації цих передумов, то в інституті налагоджено підготовку і видання навчально-методичної літератури, створення аудіозаписів лекцій (для студентів із вадами зору наданий доступ до медiateки), проведення індивідуальних занять; з боку здорових студентів цінним є проведення групової взаємодопомоги для студентів з інвалідністю; проведення навчально-методичних семінарів для викладачів. Розроблено методики диференційованого підходу до процесу навчання й оцінювання знань цього контингенту студентів. Під час проведення навчальних занять використовуються мультимедійна техніка та сенсорний поліекран, копіювальні прилади, системи підсилення звуку, диктофони, слухові апарати, ноутбуки. Для організації самостійної роботи студентів важливим є забезпечення доступу до Інтернет-ресурсів та фондів бібліотеки, що передбачає зручне розташування комп'ютерних місць, каталогів і літератури в читальних залах.

Робота зі студентами з особливими потребами включає в себе проведення психолого-педагогічної та медико-біологічної діагностики. Таке комплексне обстеження провадиться на базі науководослідної лабораторії функціональної діагностики та реабілітації. На основі результатів обстеження складаються програми комплексної фізичної реабілітації, спрямовані на компенсацію чи відновлення порушених функцій організму, поліпшення загального стану здоров'я та підвищення успішності навчання студентів з особливими потребами.

Психологічна реабілітація ґрунтується на результатах діагностики психологічних якостей, здібностей та інтересів і передбачає вирішення

навного кола виявлених психологічних проблем, а саме: формування високого рівня самооцінки, емоційної стійкості, вдосконалення комунікативних навичок шляхом проведення психологічних тренінгів і консультацій, основна ідея яких — досягнення відчуття психологічного комфорту у студентів з вадами здоров'я шляхом створення сприятливої емоційної атмосфери в колективі інституту.

Соціальна реабілітація полягає в залученні студентів до студентського самоврядування, це також організація дозвілля, літнього відпочинку, фестивалів, виставок, конкурсів творчості, спортивних змагань, оздоровчих програм; організація роботи з батьками; проведення семінарів, дискусій. Така робота зміцнює віру молоді з обмеженими можливостями в досягнення ними успіху за різних життєвих колізій.

В інституті створено Волинський обласний осередок Всеукраїнської молодіжної громадської організації студентів-інвалідів «Гаудеамус», мета якої — захист інтересів і надання допомоги студентам-інвалідам в реалізації своїх законних соціальних, культурних, професійних, освітніх та інших прав, сприяння розвитку освітньої діяльності у галузі навчання студентів з інвалідністю.

У 2008 р. відділення реабілітаційного супроводу навчання спільно із Волинською обласною асоціацією дітей-інвалідів «Особлива дитина» реалізувало два конкурсні проекти з молодіжних проблем: перший проект «Літо збирає друзів» — з проблем змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення молоді з особливими потребами; другий проект «Соціально-психологічна підтримка підлітків з фізичними обмеженнями».

Актуальним питанням соціальної адаптації студентів з інвалідністю до навчання у ВНЗ є технічне забезпечення й облаштування приміщення: в інституті, зокрема, передбачено зручні під'їзди, пандус, спеціальні туалети, ліфти, кімнати відпочинку і психологічної релаксації.

Викладачі вважають, що найактуальнішим питанням навчання студентів з особливими потребами є психолого-педагогічна готовність до навчання у вищому навчальному закладі. Саме таке ключове запитання «Чи може здобути вищу освіту та успішно працевлаштуватися молода людина з особливими потребами?» було лейтмотивом «круглого столу» «Обери своє майбутнє», проведеного спільно з Волинською обласною асоціацією дітей-інвалідів «Особлива дитина» з нагоди Міжнародного дня інвалідів 3 грудня 2008 року.

Висновки. Таким чином, Луцький інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» загалом та Відділення реабілітаційного супроводу навчання і кафедра соціальної роботи зокрема реалізують програму інклюзивного навчання студентів з особливими потребами і вважають, що надання освітніх послуг у навчальному закладі інтегрованого типу, яким є наш інститут, має здійснюватись у поєднанні організаційних, соціальних, психологічних, медико-реабілітаційних та фізкультурно-оздоровчих послуг.

Люди з обмеженими фізичними можливостями — невід’ємна частина нашого суспільства а відтак вони мають повне право на отримання якісної освіти, яка дасть їм змогу повністю реалізувати свій життєвий потенціал. Такий підхід зумовлює створення сприятливого соціального фону, доброзичливого, емпатійного, не акцентуючого нав’язливу увагу на інвалідності, однак такого, що висуває рівні вимоги до набуття знань, вироблення професійних умінь і навичок. Досягти цього можливо завдяки індивідуальному, диференційованому підходу до кожного студента, задоволенню особливих потреб у безбар’єрній архітектурі, інформації, допоміжних засобах, соціальних взаємовідносинах, спеціальному фінансуванні та реабілітації.

Важлива роль відведена і таким супровідним умовам, як готовність громадськості до сприймання інвалідів як повноцінних членів суспільства та здійснення державної політики щодо впровадження інтегрованого навчання.

В статтє проведено анализ социально-педагогических условий реабилитации студентов с особыми потребностями. Внимание сосредоточено на особенностях их интеграции в образовательную среду и системе сопровождения этих студентов в Луцком институте развития человека Открытого международного университета развития человека «Украина».

Ключевые слова: реабилитация, студент с особыми потребностями, интеграция, модель сопровождения, социальная адаптация.

Students with disabilities social-pedagogical rehabilitation conditions are analysed in the article. The attention is focused on the peculiarities of ingration in educational surrounding and on the escort system of these

students in Lutsk Institute of Human Development of Open International University of Human Development «Ukraine».

Key words: rehabilitation, students with disabilities, integration, escort model, social adaptation.

Література

1. Чані Івонна. Досвід втілення положень про освіту для дітей з особливими потребами в країнах Центральної Європи / пер. з англ. — К., 2006.
2. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України // Вища освіта України. — 2006. — № 3. — С. 76–82.
3. Малофеев Н. Н. Специальное образование в России и за рубежом. — М., 1996. — С. 25.
4. Скнар О. Модернізація і методів навчання студентів у контексті кредитно-модульної системи // Вища школа. — 2006. — № 3. — С. 33–45.
5. Таланчук П. М., Кальченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі. — К.: Соцінформ, 2004. — 128 с.
6. www.un.org.ua.

УДК 378:016:796.011.3

О. Томашук

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО РОБОТИ В ЦЕНТРАХ ІНВАСПОРТУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуті передумови і основні аспекти підготовки майбутніх спеціалістів з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту як педагогічної проблеми, а також проаналізовано стан і сплановано перспективу вивчення існуючих проблем в адаптивному фізичному вихованні на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: підготовка, спеціалісти, центри інваспорту, інваліди.

Постановка проблеми. Світова статистика сумно сповіщає, що кожен десятий мешканець Землі є неповносправним, щороку до 30 млн. осіб дістають каліцтва та різні ураження. З урахуванням